

КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИДА АЙЛАНМА МАБЛАҒЛАРНИ БОШҚАРИШДА МОЛИЯВИЙ РЕЖАЛАШТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Қўчқаров Бахтиёр Хошимжанович

мустақил тадқиқотчи

“Ипотека банк” АТИБ Наманган вилоят филиали бўлим бошлиғи

Аннотация: Ушбу мақолада молиявий режалаштириш орқали айланма маблағларнинг самарали бошқариш усуллари таҳлил қилинади ва унинг кичик бизнес учун молиявий барқарорлик ва ликвидликни таъминлашдаги муҳимлиги кўрсатилади. Шунингдек, мақолада молиявий режалаштириш жараёнида эътибор қаратилиши лозим бўлган асосий омиллар ва кичик бизнес субъектларига тавсиялар келтирилади. Кичик бизнес субъектларида молиявий режалаштириш орқали айланма маблағларни самарали бошқариш учун замонавий ёндашувлар ва мисоллар келтирилади.

Калит сўзлар: айланма маблағ, молиявий режа, пул оқими, тушум, қарздорлик, фойда, зарар, захира, маҳсулот.

Кириш

Айланма маблағларни самарали бошқариш кичик бизнес субъектлари муваффақияти ва барқарорлигини таъминлашда муҳим омил ҳисобланади. Бугунги тез ўзгариб бораётган иқтисодий муҳитда молиявий режалаштириш кичик бизнес субъектлари учун фақатгина фаолият юритишда эмас, балки ривожланишни ҳам таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Ушбу мақола кичик бизнес субъектларида айланма маблағларни бошқаришда молиявий режалаштиришнинг аҳамиятини кўриб чиқади ва замонавий ёндашувлар ҳамда стратегиялар тўғрисида маълумот берилади.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Айланма маблағлар корхонанинг кундалик фаолиятида қўлланиладиган капитални англатади. Бу капитал айланма активлар ва айланма мажбуриятлар

ўртасидаги фарқ сифатида ҳисобланади. Айланма маблағларни тўғри бошқариш корхона ўзининг қисқа муддатли мажбуриятларини бажариш ва узлуксиз фаолият олиб боришини таъминлайди. Бу айниқса кичик бизнес субъектлари учун жуда муҳим, чунки улар кўпинча чегараланган молиявий ресурслар билан ишлайдилар. Шунинг учун биз кичик бизнес субъектларига айланма маблағларини сарфлашдан аввал уни молиявий режалаштириш юзасидан амалий тавсиялар ишлаб чиқишни мақсад қилиб олдик.

Молиявий режалаштириш айланма маблағларни самарали бошқаришда муҳим роль ўйнайди. Нақд пул оқимларини прогноз қилиш, бюджетлар тузиш ва кўзланган ҳамда кутилмаган харажатлар учун режалар тузиш орқали кичик бизнеслар ўзларининг айланма маблағ балансини соғлом сақлашлари мумкин. Тўғри молиявий режалаштириш ортиқча захираларга эга бўлиш ёки қисқа муддатли мажбуриятларни қондириш учун етарли пулга эга бўлмасликдан қочишга ёрдам беради.

Айланма маблағларни бошқаришда молиявий режалаштиришдан мақсад шуки корхонанинг айланма маблағларини самарали бошқариш ва уларни тўғри тақсимлаш орқали молиявий барқарорликни таъминлаш, айланма маблағларнинг узлуксиз ҳаракатини ташкил қилиш, харажатларни камайтириш ҳамда ликвидликни оширишдир. Бу жараёнда молиявий режалаштириш асосий мақсадларга эришиш учун ресурсларни тўғри йўналтириш ва корхонанинг ишлаб чиқариш ҳамда тижорат фаолиятини юқори самара билан ташкил қилишга хизмат қилади.

Молиявий режалаштиришнинг аҳамияти қуйидаги сабабларга кўра муҳим ҳисобланади:

- Қарор қабул қилишда аниқ маълумотлар тақдим этиш. Молиявий режалар айланма маблағлар ҳаракатини олдиндан режалаштириш орқали харажатлар ва тушумларни тахмин қилиш имконини беради, бу эса корхонанинг умумий молиявий фаолиятини яхшилайдди.

- Ликвидликни сақлаш. Корхонанинг айланма маблағлари қай даражада тезликда айланиши ва тўлов мажбуриятларини ўз вақтида қоплай олиши ликвидликни таъминлашга боғлиқ. Молиявий режалаштириш ушбу ликвидликни тутиб туриш ва тўлов қобилиятини оширишга ёрдам беради.

- Молиявий хавфларни камайтириш. Айланма маблағлар билан боғлиқ тахдидларни олдиндан аниқлаб, молиявий режалаштириш орқали уларнинг таъсирини камайтириш ва зарарлардан қочиш имконияти туғилади.

- Самарали маблағ тақсимоти. Корхона ресурсларини тўғри йўналтириш орқали тижорат фаолиятини самарасини ошириш ва кутилмаган молиявий муаммоларнинг олдини олиш мумкин.

Шу сабабли молиявий режалаштириш айланма маблағларнинг самарали бошқаришда муҳим восита бўлиб, корхонанинг барқарор ривожланиши ва рақобатбардошлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди.

Кичик бизнес субъектлари айланма маблағларни бошқаришда молиявий режалаштиришни амалга ошириш учун қуйидаги босқичларни кўришлари лозим:

1. Мақсад ва стратегияларни белгилаш: Бизнеснинг узоқ муддатли мақсадлари аниқ қилиб белгиланиши керак. Молиявий режалаштириш шу мақсадларга етишишда ёрдам беради. Стратегиялар аниқ бўлиши, айланма маблағлар эҳтиёжлари эса режалаштирилиши керак.

2. Айланма маблағларга бўлган эҳтиёжни баҳолаш: корхона кундалик операциялари учун қанча айланма маблағ керак бўлишини аниқлаши зарур. Бу захиралар, дебиторлик қарзлари ва нақд пул маблағлари каби элементларни қамраб олади.

3. Маблағ манбаларини аниқлаш: айланма маблағларни молиялаштириш манбалари бўйича режалар ишлаб чиқилиши керак. Кичик бизнес субъектлари ўз маблағларини тўғри бошқариш учун турли молия манбаларидан фойдаланиши мумкин (кредиторлар, сармоядорлар маблағлари ва ҳ.к.).

4. Нақд пул оқимини бошқариш: айланма маблағларнинг узлуксиз фаолияти учун нақд пул оқими аниқ режалаштирилиши керак. Кирим ва чиқимларнинг даврий равишда таҳлил қилиниши ва уларни назорат қилиш муҳим.

5. Бюджетлаштириш: айланма маблағларнинг бюджетини тайёрлаш, яъни ишлаб чиқариш, маркетинг ва бошқа жараёнларда сарфланадиган маблағларни аниқлаш лозим. Бюджет орқали айланма маблағларни бошқариш самарадорлигини ошириш мумкин.

6. Қисқа ва узоқ муддатли режалаштириш: кичик бизнес субъектлари қисқа муддатли молиявий режалар билан бирга узоқ муддатли режаларни ҳам амалга оширишлари керак. Узоқ муддатли режалар капитални самарали бошқаришга ёрдам беради.

7. Рискларни таҳлил қилиш ва бошқариш: айланма маблағлар билан боғлиқ молиявий рискларни аниқлаш ва уларни минималлаштириш чораларини кўриш муҳим. Бунинг учун резерв маблағлар ва хавфларни бошқариш усулларидадан фойдаланиш мумкин.

8. Ижро ва назорат: молиявий режаларни аниқ ижро қилиш ва уларнинг бажарилишини назорат қилиш керак. Бунда режалаштирилган натижаларга етишиш даражаси даврий равишда таҳлил қилиниши ва зарур бўлса тузатишлар киритилиши зарур.

Ушбу босқичлар кичик бизнес субъектлари учун айланма маблағларни самарали бошқаришда молиявий режалаштиришнинг асосий воситалари ҳисобланади. Ушбу босқичларни ҳар бирига алохида эътибор билан ёндашиш ва унга амал қилган ҳолда ҳаракатланиш ҳар бир кичик бизнес субъекти учун фаолиятида ижобий натижаларга эришишида кўмак бўлади.

Халқаро амалиётда кичик бизнес субъектлари учун молиявий режалаштиришнинг муҳим ўрни бор. Мисол тариқасида Сингапур ва Жанубий Кореядага самарали бошқарув тажрибаларига мурожаат қилиш мумкин. Ушбу мамлакатларда кичик бизнес субъектлари молиявий режалаштиришнинг

замонавий услубларини қўллаш орқали ўз айланма маблағларини тўғри бошқаради ва юқори даражада ликвидликни сақлаб қолишади. Сингапурда Enterprise Singapore ташкилоти кичик ва ўрта бизнеслар учун молиявий режалаштириш ва ривожланиш стратегияларини таклиф этади. Улар замонавий молиявий таҳлил инструментларини, жумладан cash flow forecasting (нақд маблағлар оқими бўйича прогнозлаш) ва ABC таҳлилини ўз ичига олган дастурлар таклиф этишади. ABC таҳлил бу омбордаги захираларни бошқариш учун қўлланиладиган метод бўлиб, у товарлар ва захираларни муҳимлигини баҳолаш ва категорияларга бўлиш усулидир. Бу дастурлар бизнесларга ўз маблағларини самарали бошқариш, етишмовчиликларни аниқлаш ва уларни бартараф этишда ёрдам беради.

Жанубий Кореяда молиявий режалаштиришнинг замонавий усуллари кенг тарқалган. Ҳукумат кичик бизнесни қўллаб – қувватлаш учун инновацион молиявий воситаларни ишлаб чиқади. Мисол учун Korea Small Business Agency (KOSME) кичик бизнес субъектлари учун махсус молиявий дастурлар таклиф қилади. Уларнинг “Smart small business” дастури кичик бизнесларга молиявий режалаштиришда замонавий технологиялардан фойдаланишга имкон беради. Бу дастурда молиявий моделлаштириш, рақамли бюджетлаш ва инвестицияларни режалаштириш учун интерактив инструментлар мавжуд. Кичик бизнеслар бу инструментлар орқали ўз харажатларини оптималлаштириш ва молиявий самарадорликни ошириш имкониятига эга.

Хулоса қилиб айтганда, молиявий режалаштириш кичик бизнес субъектларида айланма маблағларни самарали бошқариш учун муҳимдир. Нақд пул оқимларини прогноз қилиш ва сценарий таҳлили каби замонавий ёндашувлардан фойдаланиб, кичик бизнес субъектлари ўз ликвидлигини яхшилаш, молиявий хатарларни камайтириш ва узоқ муддатли барқарорлигини оширишлари мумкин. Молиявий эҳтиёжларни олдиндан билиш ва шу асосда режалар тузиш корхоналарга бозордаги имкониятлар ва қийинчиликларга тайёргарлик кўришда ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES):

1. Махмудов Э.Х., “Корхона иқтисодиёти”. – Тошкент: “Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти”, 2004 й.
2. Қосимов Х.Қ., Асланова Д.Х., Эргашев Р.Э., “Корхона иқтисодиёти” ўқув қўлланма. Самарқанд, СамДУ нашри 2008й.
3. Вохобов А., Иброхимов А., Ишонқулов Н., “Молиявий ва бошқарув таҳлили”. – Тошкент: “Шарқ” Нашриёт – матбаа АК, 2005й.
4. Пардаева Ш., “Харажатларнинг стратегик бошқарув ҳисобини самарали ташкил қилиш йўналишлари”. Иқтисодиёт ва таълим. 2022 йил 2-сон. 141-145 бет
5. Пардаев М.Қ., Исроилов Б.И. Молиявий таҳлил: (Услубий кўргазмалар ва тавсиялар). - Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2019. – Б. 197.
6. Акрамов Э.А. Корхоналарнинг молиявий ҳолати таҳлили. - Т.: Молия, 2003. – Б. 64- 85.
7. Бурханов А.У., Ҳамдамов О.Н. “Молиявий менежмент”. Дарслик. - Тошкент : Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, 2020й.
8. Қўчқаров Б.Х., “Корхона капиталини самарали бошқаришнинг асосий йўналишлари”. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4(8), sep.2024. 224-232б.
9. Разиньков П.И., Максимова А.Д. Ключевые направления эффективного управления капиталом предприятия. “Theoria: педагогика, экономика, право”. 2021. № 4(5). С. 135-141.